

УДК 37:316.61

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-11\(17\)-833-846](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-11(17)-833-846)

Лівшун Олександр Володимирович кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри технологічної та професійної освіти і декоративного мистецтва, Хмельницький національний університет, м. Хмельницький, <https://orcid.org/0000-0003-2256-6163>

Болотникова Тетяна Григорівна кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри, Приватний заклад вищої освіти, Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика, м. Миколаїв, <https://orcid.org/0009-0003-2826-2491>

Токуєва Наталія Володимирівна кандидат педагогічних наук, доцент кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін, Полтавський державний аграрний університет, м. Полтава, <https://orcid.org/0000-0003-1840-1382>

Опольська Марина Вікторівна кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, Університет економіки і підприємництва, м. Хмельницький, <https://orcid.org/0000-0002-4777-3487>

Хлєстова Світлана Святославівна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри медичної біології, Вінницький національний медичний університет імені М. І. Пирогова, м. Вінниця, <https://orcid.org/0000-0001-7888-2427>

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ: ПРОБЛЕМА САМОВИЗНАЧЕННЯ

Анотація. У статті розглядається актуальна на сьогоднішній день проблематика самовизначення особистості. Зазначено, що в умовах глобалізації спостерігається високий рівень динамізму в різних сферах суспільного життя, що значно ускладнює процес самовизначення особистості. Людині досить складно адекватно сприймати поліфонію цінностей, концепцій, світоглядів та дій, а потік інформації стрімко зростає. Реалії нашого життя – це швидка зміна соціальних ніш, різних статусів у суспільстві, набуття нових професій та інших громадянств. Проаналізовано визначення поняття «самовизначення» з точки зору психології, філософії, педагогіки та соціології. Обґрунтовано, що самовизначення – це відносно самостійний етап соціалізації, сутність

якого полягає у формуванні в індивіда усвідомлення мети і сенсу життя, готовності до самостійної життєдіяльності на основі співвіднесення своїх бажань, наявних якостей, можливостей і вимог, поставлених до нього з боку оточуючих і суспільства. Розглянуто наступні види самовизначення, а саме: соціальне самовизначення, громадянське самовизначення, суспільно-політичне самовизначення, професійне самовизначення, релігійне самовизначення, родинне самовизначення, внутрішньо групове самовизначення. До основних факторів, що впливають на самовизначення віднесено: позицію старших членів сім'ї, позицію однолітків, позицію шкільного колективу (вчителів, класних керівників тощо), особисті кар'єрні та життєві плани, здібності та їх прояви, компетенції, рівень розвитку людини як суб'єкта діяльності, прагнення до суспільного визнання, усвідомлення певної професійної діяльності та талантів. Звернуто увагу на те, що головним завданням освіти на сучасному етапі є перехід від освіти, яка забезпечує репродуктивне сприйняття, формування лінійного мислення, до освіти, яка формує дослідницькі орієнтації і творчість, тобто сприяє якісному самовизначенню особистості. Зроблено висновок, що вдосконалення змісту та педагогічних засобів сучасної освіти забезпечить особистісне самовизначення людини та збагатить освітню практику шляхом створення середовища професійної спрямованості, яке активізує процеси самопізнання, самоусвідомлення та особистісного розвитку сучасної молоді.

Ключові слова: філософія освіти, самовизначення, самоактуалізація, компетентність.

Livshun Oleksandr Volodymyrovych Candidate of Science in Pedagogy, Associate Professor, Associate Professor of Technology and Professional education and decorative arts, Khmelnytsky National University, Khmelnytsky, <https://orcid.org/0000-0003-2256-6163>

Bolotnykova Tetiana Hryhorivna Candidate of Science in Pedagogy, Assistant Professor, Head of Department, Pylyp Orlyk International Classical University, Mykolaiv, <https://orcid.org/0009-0003-2826-2491>

Tokuieva Nataliia Volodymyrivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Humanities and Social Sciences, Poltava State Agrarian University, Poltava, <https://orcid.org/0000-0003-1840-1382>

Opolska Maryna Viktorivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Humanities and Social Sciences, University of Economics and Entrepreneurship, Khmelnytskyi, <https://orcid.org/0000-0002-4777-3487>

Khliestova Svitlana Sviatoslavivna Candidate of Science in Pedagogy, Associate Professor of the Department of Medical Biology, National Pirogov Memorial Medical University Vinnytsya, Vinnytsya, <https://orcid.org/0000-0001-7888-2427>

PHILOSOPHY OF EDUCATION: THE PROBLEM OF SELF-DETERMINATION

Abstract. The article deals with the current issues of self-determination of the individual. It is noted that in the context of globalization, there is a high level of dynamism in various spheres of public life, which greatly complicates the process of self-determination of the individual. It is quite difficult for a person to adequately perceive the polyphony of values, concepts, worldviews and actions, and the flow of information is growing rapidly. The realities of our life are the rapid change of social niches, different statuses in society, the acquisition of new professions and other citizenships. The article analyzes the definition of the concept of "self-determination" from the point of view of psychology, philosophy, pedagogy and sociology. It is substantiated that self-determination is a relatively independent stage of socialization, the essence of which is to form an individual's awareness of the purpose and meaning of life, readiness for independent life based on the correlation of their desires, existing qualities, capabilities and requirements set for them by others and society. The following types of self-determination are considered, namely: social self-determination, civic self-determination, socio-political self-determination, professional self-determination, religious self-determination, family self-determination, and intra-group self-determination. The main factors influencing self-determination include: the position of senior family members, the position of peers, the position of the school staff (teachers, classroom teachers, etc.), personal career and life plans, abilities and their manifestations, competencies, the level of development of a person as a subject of activity, the desire for public recognition, awareness of certain professional activities and talents. The author emphasizes that the main task of education at the present stage is the transition from education which provides reproductive perception and formation of linear thinking to education which forms research orientations and creativity, i.e. promotes qualitative self-determination of the individual. It is concluded that improving the content and pedagogical means of modern education will ensure personal self-determination and enrich educational practice by creating a professional environment that activates the processes of self-knowledge, self-awareness and personal development of modern youth.

Keywords: philosophy of education, self-determination, self-actualization, competence.

Постановка проблеми. Сучасний соціально-економічний розвиток країни супроводжується зростанням попиту на підготовку висококваліфікованих фахівців. У цьому контексті стрімко розвиваються вимоги до методів навчання та посилюється конкуренція між університетами. Все це призводить до появи нових філософських ідей у сфері освіти, спрямованих на створення єдиного Європейського освітнього простору.

Не менш важливим є той факт, що сучасний ринок праці робить великий акцент на якості освіти молодих фахівців, тобто на подоланні розриву між рівнем теоретичних знань і практичних навичок, на високій професійній майстерності, на вмінні критично мислити, на здатності проявляти креативність та на вмінні застосовувати сучасні знання в заданій сфері діяльності.

З огляду на все це, питання самовизначення особистості, яке нерозривно пов'язане з вибором майбутньої професії, набуває сьогодні особливого значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволив визначити, що вивченням та дослідженням проблематики самовизначення особистості активно займалися: психологи, педагоги, філософи, соціологи тощо.

Серед найвідоміших можемо виокремити: А. Адлера, А. Андрущенко, Е. Берна, В. Бойко, С. Гончаренко, І. Зязюна, С. Максименка, Н. Ничкало, В. Рибалку, Л. Хомич, К. Хорні, З. Фрейда.

Мета статті полягає у здійсненні теоретичного аналізу феномену самовизначення та виявленні його особливостей.

Виклад основного матеріалу. Готовність молодого покоління до свідомого вибору власної життєвої позиції, особистісне самовизначення людиною є особливо актуальним в сучасних умовах розвитку суспільства, адже швидкі темпи трансформації, інформатизації та діджиталізації сприяють у реалізації ідеологічних, соціальних та професійних можливостей.

В умовах глобалізації спостерігається високий рівень динамізму в різних сферах суспільного життя, що значно ускладнює процес самовизначення особистості. Людині досить складно адекватно сприймати поліфонію цінностей, концепцій, світоглядів та дій, а потік інформації стрімко зростає. Реалії нашого життя – це швидка зміна соціальних ніш, різних статусів у суспільстві, набуття нових професій та інших громадянств. З цього приводу доречним є виказування

індійського мислителя Ауробіндо Гхоша: «Людина нашого часу – це ефемерна істота» [1, с. 8].

Вважаємо, що актуальним в дослідженні буде згадати цитату відомого німецького філософа Іммануїла Канта: «Ми занадто цивілізовані в розумінні всілякої чемності і ввічливості у спілкуванні один з одним. Однак, нам ще багато чого не вистачає, щоб вважати себе морально досконалими. І справді, ідея моральності відноситься до культури; однак, застосування цієї ідеї, яка зводиться лише до подібності морального в любові, до честі і в зовнішній гідності, складає цивілізація».

І дійсно для того, щоб досягти певних вершин та реалізуватися як особистості людині переш за все потрібно здійснити самовизначення, адже нерідко кожен з нас замислюється над питанням: «Хто Я?», «Для чого Я прийшов у цей світ?», «Яке моє призначення у цьому світі?». Відповідь на всі ці питання особистість отримує тільки тоді коли буде робити свідомий вибір у всьому тому, що стосується її життєдіяльності.

Аналіз наукової літератури з досліджуваної проблематики дозволив нам визначити, що поняття «самовизначення» не є одиничним, вона має декілька синонімічних одиниць: «самоідентифікація», «самоствердження», «самототожність», що стосуються особистісного вибору та становлення людини в аксіологічному вимірі.

Особистісне самовизначення в психології розглядається як усвідомлення свого «Я» та як внутрішня причина соціального дозрівання і суб'єктивна сторона самосвідомості. Це відносно самостійний етап соціалізації особистості, сутність якого полягає у формуванні мети і сенсу життя, готовності до самостійної життєдіяльності на основі співвідношення своїх бажань, намірів, якостей, можливостей, вимог, які висуваються до особистості з боку оточуючих людей і суспільства [2, с. 73].

У філософії під самовизначенням розуміється процес і результат вибору особистістю своєї позиції, цілей і засобів самореалізації у конкретних життєвих обставинах; основний механізм набуття і прояву людиною свобод [1, с. 8].

У педагогіці дотримуються думки, що самовизначення це штучно організований процес, у який вмонтовано певну практику – профорієнтацію – і лише у цьому контексті він набуває свою осмисленість і цінність [3].

У соціології, процес самовизначення особистості характеризується за критерієм приналежності до генерації, відчуття причетності до певних соціальних конструкцій. З позиції характеристики соціологічного

підходу виокремлюють види самовизначення особистості: професійне, особистісне, сімейне тощо. Чинниками ефективності процесу самовизначення особистості є включення індивіда в різноманітні сфери життєдіяльності, а події в цій сфері позначаються як ключові та виступають етапами процесу самовизначення [4].

Дуже актуальною є теорія Е. Берна, в якій розмова йде про те, що у найважливіших аспектах життя люди керуються сценарієм, тобто, певною програмою поступального розвитку, своєрідним життєвим планом, що сформувалися в ранньому дитинстві під впливом батьків і оточення. Сценарна теорія Е. Берна звертає увагу, на те, що людина, яка неусвідомлено керується сценарієм, перестає бути суб'єктом вибору професії [5, с. 9]. І це дійсно так, адже як показує власний досвід, більшість молоді, які обирають майбутню професію під впливом дорослих рано чи пізно усвідомлюють, що це не їхній особистий вибір.

В. Сафін і Г. Ніков здійснили спробу побудувати загальний підхід до самовизначення особистості. У психологічному плані розкриття сутності самовизначення особистості, автори виходять із характеристики «особистості, що самовизначається», що є синонімом «соціально зрілої» особистості. У психологічному плані особистість, що самовизначилася – це «суб'єкт, що усвідомив, чого він хоче (цілі, життєві плани, ідеали), що він може (свої можливості, схильності, обдарування), що він є (свої особистісні і фізичні властивості), що від нього хоче або чекає суспільство» [3]. Таким чином, самовизначення – це відносно самостійний етап соціалізації, сутність якого полягає у формуванні в індивіда усвідомлення мети і сенсу життя, готовності до самостійної життєдіяльності на основі співвіднесення своїх бажань, наявних якостей, можливостей і вимог, поставлених до нього з боку оточуючих і суспільства.

Нам дуже імпонує думка Є. Головахи. Цей науковець досліджував самовизначення з точки зору життєвої перспективи. Він зосередив свою увагу на виборі професії, адже вибір професії молодою людиною пов'язаний не стільки з її життєвим досвідом, скільки з її образом майбутнього. Цей образ має перспективний характер, містить життєві цінності, проекти, орієнтації та життєві цілі, які є детермінантами професійного самовизначення особистості. Перспектива майбутнього, яка формується у свідомості старшокласника, має значний вплив на процес професійного самовизначення і характеризується певним рівнем інтелектуального та соціального розвитку особистості. Показником кар'єрних перспектив та їх реалістичності є пов'язаність життєвих і кар'єрних очікувань, ціннісних орієнтацій і життєвих цілей з кар'єрними

планами, а також уміння співвідносити їх з поточною життєвою ситуацією [6, с. 51].

Таким чином, ми бачимо, що різноманіття різних концепцій обумовлено не тільки складністю питання, але і культурно-історичними умовами реалізації самовизначення більшості людей.

У своїй роботі Л. Петриченко [4, с. 54] наводить різні аспекти самовизначення, а саме:

– соціальне самовизначення – передбачає усвідомлену належність до суспільних груп і дотримання норм цих груп. Наприклад, приналежність до груп за особистими інтересами, видами спорту, вибору видів подорожей тощо;

– громадянське самовизначення – передбачає сформовану позицію громадянина власної країни. Наприклад, готовність захищати незалежність в умовах військової агресії, активна громадянська позиція тощо;

– суспільно-політичне самовизначення – передбачає сформовану політичну позицію, відповідно до програм різноманітних партій. Наприклад, активна позиція на виборах тощо;

– професійне самовизначення – це усвідомлений вибір напряму професійної діяльності, спеціальності. Наприклад, узгодження особистих якостей із вимогами обраної професії тощо;

– релігійне самовизначення – це прийняття вимог конкретної релігії, відношення до інших релігійних конфесій. Наприклад, толерантна позиція до різноманітних релігійних течій, дотримання правил та обрядів обраної релігії тощо;

– родинне самовизначення – передбачає сформовану позицію про модель родини, стилі комунікацій, види цінностей. Наприклад, бажання створити родину, види шлюбу, який є прийнятним; стилі взаємовідносин із дітьми тощо;

– внутрішньо групове самовизначення – це розуміння власної ролі всередині колективу. Наприклад, аналіз власної ролі в колективі, позицій лідерства, впливу на інших членів колективу тощо.

У наш час самовизначення слід розглядати як одну з найважливіших подій у житті. Традиційно процес професійного навчання людини розглядається як ряд фаз, пов'язаних з етапами розвитку людини. Тривалість цих фаз залежить як від зовнішніх умов, так і від індивідуальних особливостей людини, яка обирає професію.

Важливо зазначити, що перехід від одного етапу до іншого в процесі самовизначення не завжди жорстко прив'язаний до певного віку або біографічного періоду. Він відображає психологічний вік

навчання та розвитку, а також професійну та особистісну зрілість людини. Такі проблеми і кризи можуть виникати, і часто виникають не тільки під час переходу від однієї фази процесу розвитку до іншої, але й на певних етапах цього процесу.

Дослідження показують, що досить складно встановити точні вікові межі для періодів самовизначення, оскільки існують значні індивідуальні відмінності в термінах соціального дозрівання: Деякі люди самовизначаються ще до закінчення школи, тоді як інші не досягають самовизначення, поки їм не виповниться 30 років.

Окрім індивідуальних та особистісних характеристик, які впливають на самовизначення, певну роль відіграють також приналежність до певної соціальної групи та гендерні відмінності у самовизначенні.

Найважливішими факторами, що впливають на самовизначення, є: позиція старших членів сім'ї, позиція однолітків, позиція шкільного колективу (вчителів, класних керівників тощо), особисті кар'єрні та життєві плани, здібності та їх прояви, компетенції, рівень розвитку людини як суб'єкта діяльності, прагнення до суспільного визнання, усвідомлення певної професійної діяльності та талантів [7, с. 20].

Сучасна філософія освіти покликана змінити ключові орієнтири підростаючого покоління, а саме змінити систему цінностей; пробудити і вивільнити самостійність, проактивність та духовність в людині; змінити саму ментальність суспільства. Тенденції сучасної філософії освіти включають в себе наступні принципи:

1. Демократизація освіти. Вона припускає роздержавлення школи та перехід до громадсько-державної системи; децентралізацію управління освітою; участь місцевої влади у розвитку освіти; самостійність освітніх установ у виборі стратегії свого розвитку; право педагогів на творчість, право учнів на вибір школи.

2. Плюралізм, багатокладність, варіативність і альтернативність освіти, що означає право на розвиток як державного, так і недержавної освіти.

3. Народність і національний характер освіти; пориваючи з національними традиціями, школа ставала механізмом руйнування національної культури, деформації міжнаціональних відносин.

4. Відкритість освіти – це зверненість освіти до єдиного і неподільного світу, усвідомлення пріоритету загальнолюдських цінностей.

5. Гуманізація освіти – це поворот школи до дитини, повага до її особистості, довіру до неї, створення умов для розкриття, розвитку її

здібностей та обдарувань, з'єднання в дитині особистісного та колективного. Основним сенсом педагогічного процесу стає розвиток учня, заснований на педагогічному співробітництві.

6. Гуманізація освіти, спрямована до цілісної картині світу, світу культури і людини, відмова від технократизму.

7. Диференціація освіти, яка спирається на різноманіття навчальних програм, підручників, створення ринку освітніх товарів і послуг. Забезпечення різноманітності освіти і збереження її якості.

8. Розвиваючий, діяльнісний характер освіти – пробудження здібності особистості до самостійної праці в різних сферах, що може бути досягнуто при відмові від встановлення школи на репродуктивне відтворення знань і переході до діяльнісної і перетворюючої спрямованості освіти. Орієнтир не тільки на засвоєння знань, а й на способи цього засвоєння, на розвиток пізнавальних сил і творчого потенціалу дитини.

9. Безперервність освіти, яка забезпечує як спадкоємність різних ступенів освіти, так і можливість освітнього маневру особистості. Освіта не на все життя, а через все життя – таке розуміння цього принципу, і викликаний він постійним оновленням знання, необхідністю перемикавання з однієї сфери діяльності в іншу. Навчити учня вчитися, допомогти йому усвідомити життєву необхідність оновлення освіти – одне із завдань школи [8, с. 33-34].

Нова освітня парадигма – це складне, багатовимірне явище, в якому традиційна освіта взаємодіє з інноваційною. Ця взаємодія відбувається через розвиток аксіологічного потенціалу особистості, в центрі якого знаходиться гуманістична домінанта. Взаємодія традиції та інновацій в освіті являє собою новий рівень гуманізації. Більше того, ці дві форми освіти доповнюють одна одну, не суперечачи одна одній, збагачуючи ідею ефективної соціалізації особистості.

Згідно з положеннями нової освітньої парадигми, пріоритетом вищої освіти є орієнтація на інтереси особистості відповідно до сучасних тенденцій суспільного розвитку. Згідно з основними напрямками реформування системи освіти, загальною метою професійної освіти є реалізація особистісно-орієнтованого підходу до навчання, оптимізація навчального процесу та підготовка конкурентоспроможного фахівця.

Ключовими елементами нової системи освіти є сучасні комп'ютерні та телекомунікаційні технології зберігання, обробки та передачі інформації, розвиток ринку освітніх послуг, глобалізація системи освіти та навчання впродовж життя [9].

Безпосередньому контакту між викладачем і студентом, характерному для традиційної системи освіти, сьогодні протистоїть дистанційне навчання, найважливішими моделями якого є дистанційне навчання, віртуальні класи та навчальні заклади. Інноваційні освітні технології ХХІ століття показали, що об'єкт освіти (студент) – це не чаша, яку потрібно наповнити, а факел, який потрібно запалити. Метою освіти, таким чином, є не наукова сума знань, а визначення методології, яка дозволить нам досягти істини, мети людських зусиль. Йдеться не стільки про те, щоб навчити готовому методу, скільки про те, щоб навчити студентів створювати нові методи, нові способи інтелектуальної та практичної діяльності. Це головний напрямок розвитку освіти, без якого неможливе її функціонування, безперервність і прогрес у майбутньому.

Нова ідея освіти пов'язана з необхідністю залучення людини до активного і безперервного процесу пізнання і освоєння світу. У цьому контексті цікавою є концепція Я. Козелецького. Він вважає, що необхідно переходити до зовсім іншої системи освіти, спрямованої на підготовку інноваційної особистості. Така людина сприймає навколишній світ як сферу пізнавальної та практичної невизначеності, яка має бути зведена до послідовності різноманітних труднощів, що підлягають подоланню [10].

Отже, головним завданням освіти на сучасному етапі є перехід від освіти, яка забезпечує репродуктивне сприйняття, формування лінійного мислення, до освіти, яка формує дослідницькі орієнтації і творчість, тобто сприяє якісному самовизначенню особистості.

Сьогодні до основних завдань освіти відносяться також професійні навички та здібності. По-перше, збагатити студента знаннями та розвинути його інтелектуальні здібності; по-друге, підготувати особистість до виконання певних професійних завдань; по-третє, виховувати як частину процесу формування цивілізованої особистості з її глибокою духовною потребою жити в цивілізованому суспільстві, в якому повною мірою можуть бути реалізовані свобода і справедливість. Отже, зміст сучасної освіти не може бути зведений до знань і предметів, а технологія освіти не може бути зведена до передачі знань і їх пасивного засвоєння. У процесі освіти людина має оволодіти не лише знаннями, а й власним мисленням та методами. Загалом сучасний ідеал освіти – це людина, яка, з одного боку, добре підготовлена до життя, в тому числі до подолання життєвих криз, а з іншого – підтримує активний і осмислений зв'язок з життям і культурою, беручи участь в більшій чи меншій мірі в її змінах і

перетвореннях. Освіта завжди спрямована, з одного боку, на людину, якій вона адресована в контексті самоосвіти, а з іншого – на культуру, в якій освіта виступає як механізм розвитку. Отже, освічена людина – це той, хто надає культурі більшої чи меншої духовності та сенсу.

Масштабність глобальних соціально-економічних змін, їх складність, неоднозначність та суперечливість, безперечно, зумовлюють зростаюче значення системи освіти. Сьогодні саме система професійної освіти визначає перспективи розвитку суспільства та інтелектуального потенціалу держави у XXI столітті і є одним із стратегічних напрямів її розвитку.

Філософія освіти як нова галузь знання актуалізує на сучасному етапі суспільного розвитку вирішення наступних завдань:

1. Формування у майбутнього покоління нового типу світогляду, перший загальний принцип якого формулюється так: вирішення глобальних проблем має стати головною метою (інтересом, цінністю) сучасного людства, і таке вирішення неможливе, якщо ми не підпорядкуємо цій меті всю свою діяльність. Розвиток такого світогляду вимагає єдності та взаємодії нових напрямів філософії та освіти.

2. Знайти спосіб вирішити через освіту головну проблему сучасної філософії освіти: творення миру у світі і в душах людей, вміння «чути і розуміти те, що не є нашим», «терпимо ставитися до чужого».

3. Виховання підростаючих поколінь у дусі ідей ноосферної цивілізації, яка здатна забезпечити гармонійну взаємодію людини, природи та інших народів і вивести людство з кризи [11].

Філософія освіти стверджує, що сьогодні необхідно звільнити професійно-орієнтовану освіту від диктату предмета праці і пред'являти міждисциплінарні та комплексні вимоги до результату освітнього процесу. Відповідно, компетенції фахівця мають складатися з трьох складових:

- Соціальна компетентність (вміння працювати в команді та співпрацювати з іншими працівниками, готовність брати на себе відповідальність за результат власної праці, володіння методами професійної освіти);

- Професійна компетентність (здатність самостійно виконувати конкретні завдання, здатність вирішувати типові професійні завдання, здатність оцінювати результати власної праці, здатність самостійно здобувати нові знання та навички в галузі спеціалізації).

- Індивідуальна компетентність (здатність працювати в команді та співпрацювати з іншими працівниками, готовність брати на себе

відповідальність за результати власної праці, володіння методами професійного навчання); особистісна компетентність (здатність самостійно здобувати нові знання та навички в галузі спеціалізації) [12].

Такий погляд передбачає формування нової перспективи для системи освіти. Необхідно пронизати зміст професійної освіти широким спектром знань, що відображають форму сучасного інформаційного поля і формують системне оволодіння професією.

Основними напрямками формування перспективної освітньої системи є

- ✓ Підвищення якості освіти на основі обґрунтування, застосування нових підходів та використання інформаційних технологій;

- ✓ Підвищення творчого потенціалу освіти для підготовки людини до життя в різних соціальних умовах (освіта розвитку)

- ✓ Забезпечення орієнтації всієї системи освіти на перспективи і проблеми майбутньої постіндустріальної цивілізації;

- ✓ Забезпечити більшу доступність освіти для населення через широке використання можливостей дистанційного навчання та самоосвіти з використанням інформаційних технологій і телекомунікацій.

Необхідно створити перспективну систему освіти, засновану на поєднанні новітніх природничо-наукових і гуманітарних знань, головною метою якої має стати розвиток людських якостей, що дозволяють людині адаптуватися до умов ХХІ століття і успішно жити і працювати в ньому. А це, перш за все, можливо лише за умови розумного і виваженого самовизначення особистості.

Висновки. Тому ми вважаємо, що вдосконалення змісту та педагогічних засобів сучасної освіти забезпечить особистісне самовизначення людини та збагатить освітню практику шляхом створення середовища професійної спрямованості, яке активізує процеси самопізнання, самоусвідомлення та особистісного розвитку сучасної молоді. У майбутньому зростатиме потреба в конкурентоспроможних і мобільних фахівцях, здатних ефективно діяти на сучасному ринку праці.

Література:

1. Доукіна О. М. Сутність та особливості особистісного самовизначення старшокласників. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2011. Випуск 15. Книга 2. С. 72–79.

2. Скотна Н. Самовизначення особистості в цивілізаційному вимірі. *Молодь і ринок*. 2015. №5 (124). С. 7 – 13.

3. Мудрик А. Б. До питання професійного самовизначення особистості. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/6877/1/%D0%94%D0%BE%20%D0%BF%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B5%D1%81%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96.pdf>

4. Петриченко Л. Професійне самовизначення особистості як психолого-педагогічна проблема. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2023. Том 11, № 5. С. 52-58.

5. Скотна Н. В. Самовизначення особистості в світі, що глобалізується. *Людинознавчі студії: Збірник наукових праць ДДПУ*. 2004. Випуск 10. С. 4-14.

6. Базалук О. Формування образу людини майбутнього як стратегічна мета філософії освіти. *Освіта і управління*. 2010. Том 13. С. 49-55.

7. Васильєва О. А. Фактори професійного самовизначення особистості в сучасних умовах. *Наука і освіта*. 2011. № 1. С. 19-23.

8. Кучера Т. Н., Насонова Л. І., Дейнека В. В. Філософія освіти: навчальний посібник для осіб, що навчаються в магістратурі за спеціальністю «Педагогіка вищої школи». Харків: ХНМУ, 2015. 63 с.

9. Tsymbal-Slatvinska, S., Maksymchuk, B., Saienko, V., Babii, I., Behas, L., Lemeshchuk, M., Chepka, O., Dychok, T., & Maksymchuk, I. (2022). Psycho-Pedagogical Experience of Intellectual Education in the Views of Ukrainian and Foreign Pedagogues as the Basis of Modern Neuropedagogy. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 13(4), 321-346. <https://doi.org/10.18662/brain/13.4/391>

10. Kibik, O., Taran-Lala, O., Saienko, V., Metil, T., Umanets, T., & Maksymchuk, I. (2022). Strategic Vectors for Enterprise Development in the Context of the Digitalization of the Economy. *Postmodern Openings*, 13(2), 384-395. <https://doi.org/10.18662/po/13.2/460>

11. Шевченко В. В. Ретроспективний аналіз категорії «Ідентичність» в психології. *Наукові перспективи. Серія: Психологія*. 2023. №10 (40). С. 868-877. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-10\(40\)-868-877](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-10(40)-868-877)

12. Шевченко В. В. Типологія майбутніх офіцерів з військового управління Національної гвардії України за професійно-психологічною компетентністю. *Наукові інновації та передові технології. Серія: Психологія*. 2023. №13 (27). С. 1049-1060. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-13\(27\)-1049-1060](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-13(27)-1049-1060)

References:

1. Dokukina O. M. (2011). Sutnist ta osoblyvosti osobystisnoho samovyznachennia starshoklasnykiv [The essence and features of personal self-determination of high school students.]. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi – Theoretical and methodological problems of education of children and students*, Vypusk 15, Knyha 2, 72–79.

2. Skotna N. (2015). Samovyznachennia osobystosti v tsyvilizatsiinomu vymiri [Self-determination of the individual in the civilizational dimension]. *Molod i rynek – Youth and the market*, 5 (124), 7 – 13.

3. Mudryk A. B. Do pytannia profesiinoho samovyznachennia osobystosti [On the issue of professional self-determination of the individual]. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/6877/1/%D0%94%D0%BE%20%D0%BF%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B5%D1%81%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96.pdf>

4. Petrychenko L. (2023). Profesiine samovyznachennia osobystosti yak psykhologo-pedahohichna problema [Professional self-determination of the individual as a psychological and pedagogical problem]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka – Education. Innovation. Practice*, Tom 11, 5, 52-58.

5. Skotna N.V. (2004). Samovyznachennia osobystosti v sviti, shcho hlobalizuietsia [Self-determination of the individual in a globalizing world]. *Liudynoznavchi studii: Zbirnyk naukovykh prats DDPU – Humanities studies: Collection of scientific papers of DSPU*, Vypusk 10, 4-14.

6. Bazaluk O. (2010). Formuvannia obrazu liudyny maibutnoho yak stratehichna meta filosofii osvity [Formation of the Image of the Person of the Future as a Strategic Goal of Educational Philosophy]. *Osvita i upravlinnia – Education and management*, Tom 13, 49-55.

7. Vasylieva O. A. (2011). Faktory profesiinoho samovyznachennia osobystosti v suchasnykh umovakh [Factors of professional self-determination of a personality in modern conditions]. *Nauka i osvita – Science and education*, 1, 19-23.

8. Kuchera T. N., Nasonova L. I., Deineka V. V. (2015). Flosofiia osvity [Philosophy of education]: navchalnyi posibnyk dlia osib, shcho navchaiutsia v mahistraturi za spetsialnistiu «Pedahohika vyshchoi shkoly». Kharkiv: KhNMU.

9. Tsymbal-Slatvinska, S., Maksymchuk, B., Saienko, V., Babii, I., Behas, L., Lemeshchuk, M., Chepka, O., Dychok, T., & Maksymchuk, I. (2022). Psycho-Pedagogical Experience of Intellectual Education in the Views of Ukrainian and Foreign Pedagogues as the Basis of Modern Neuropedagogy. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 13(4), 321-346. <https://doi.org/10.18662/brain/13.4/391>

10. Kibik, O., Taran-Lala, O., Saienko, V., Metil, T., Umanets, T., & Maksymchuk, I. (2022). Strategic Vectors for Enterprise Development in the Context of the Digitalization of the Economy. *Postmodern Openings*, 13(2), 384-395. <https://doi.org/10.18662/po/13.2/460>

11. Shevchenko V. V. (2023). Retrospektyvnyi analiz katehorii «Identity» v psykhologii [Retrospective analysis of the category «Identity» in psychology.]. *Naukovi perspektyvy. Serii: Psykhohiia – Scientific perspectives. Series: Psychology*, 10 (40), 868-877. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-10\(40\)-868-877](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-10(40)-868-877)

12. Shevchenko V. V. (2023). Typolohiia maibutnykh ofitseriv z viiskovoho upravlinnia Natsionalnoi hvardii Ukrainy za profesiino-psykhologichnoiu kompetentnistiu [Typology of Future Officers in Military Management of the National Guard of Ukraine by Professional and Psychological Competence]. *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnologii. Serii: Psykhohiia – Scientific innovations and advanced technologies. Series: Psychology*, 13 (27), 1049-1060. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-13\(27\)-1049-1060](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-13(27)-1049-1060)